

Přednášející: Mgr. et Mgr. Jiří Baroš Ph.D.

Předmět: POLb1008 Tradice politického myšlení

Thomas Hobbes a John Locke

I. Politické myšlení Thomase Hobbesa (Smith)

- autorem *prvního a největšího díla politické filosofie v angličtině*.
- *doplňkem Machiavelliho*. Uskutečnil to, co umožnil M.: *nový kontinent obyvatelným*. Vybudoval domy a instituce. Nabídl *jazyk*, jak přemýšlet o státě.
- *paradox Hobbesa*: na jedné straně *obhájcem absolutismu*, ale vytváří též *jazyk liberální opozice vůči absolutismu*.
- žil v době, kdy se vytváří *moderní systém evropských států*. 30 let před L. *Vestfálský mír* ukončil náboženské války. Na úrovni vlády nejvyššími *suverénní státy* (konec nároků svaté říše římské). Princip *cuius regio, eius religio*: Hlava státu určuje náboženství státu (končí nároky jediné universální církve).
- narodil se 1588 v *alžbětinské době*. Nadaným studentem *klasických jazyků* na Oxfordu. Ve službách *Cavendishovy rodiny* (tutorem jejich syna). Během občanské války žije ve Francii. *Trpěl válkou*. Uvažuje o příčinách války a nepořádku. *De Cive* (1642) jakýmsi konceptem Leviatana. Návrat do Anglie a publikace *Leviatana* (1651). Píše historii anglické občanské války (*Behemoth*). Na závěr života publikuje překlad Homérovy *Iliady a Odyssey*. Umírá v 91 letech (1679).

I. 1 Nová politická věda

- byl si vědom, že je *inovátorem*: občanská věda není starší než jeho spis O občanu.
- považoval se za *zakladatele nové politické vědy* vytvořené v *linii vědecké revoluce*. *Nabourání Aristotelovy autority* v politické vědě. Není nic tak absurdního jako *Metafyzika*, odpudivého jako *Politika* a ignorantského jako *Etika*.
- zajímá se o *základní stavební bloky nové vědy*, o její *metodologii*, která bude schopna zajistit *striktní teoretické poznání* (srov. omezenost politického poznání u Aristotela).
- první kapitoly L. nabízí *politickou fyziku*: lidé *redukováni* na tělo, to na hmotu v pohybu, tj. redukce na části, které se hýbou. Život je pohybem končetin. Jde o *materialistickou a ne-teleologickou fyziku* lidské přirozenosti. Nevstupujeme do společnosti za účelem lidského vzkvétání, ale abychom se *vyhnuli největšímu zlu*.
- *klasický republikanismus* = stáváme se plně lidskými bytostmi, jen když se angažujeme v politickém životě. Tato touha řídit politické záležitosti jednou z hlavních *příčin občanské války*.
- odpovědí *doktrína nepřímé, či reprezentativní vlády*. *Suverénem* není lid (či přímo vládnoucí frakce lidu), ale *uměle rekonstruovaná vůle lidu v osobě jeho zástupce*. Suverén není přímým výrazem mé vůle, ale *abstrakcí mé přirozené touhy vládnout si sám*. *Měli bychom soublasit*, aby za mne vládl *umělý člověk či reprezentant*. Vytvořen L., který je umělým člověkem větší postavy a síly než přirozený člověk.
- L. vzniká *uměním* (jde o techniku politického vytváření). Umění *není imitací* přirozeného světa (jako u Aristotela), ale vytváří nový druh přirozenosti (umělou

osobu). Umožňuje *transformaci přírody*; skrze vědu budeme tvůrci politického života. *Věda* nejvyšší formou umění.

- odlišnost Aristotelovy *praktické moudrosti* a Hobbesovy *politické vědy*. Ta užívá metodu za účelem využívání přírody. *Zbavit se závislosti na přírodě*: věda nástrojem přeměny přírody ve prospěch našich potřeb.

I. 2 Přirozený stav a problém autority

- základní otázkou L.: *co činí autoritu možnou?* Co činí autoritu *legitimní*? Otázka urgentní, když je autorita zpochybňována, či se hroutí.

- příběh o *přirozeném stavu* (odlišnost od biblického ráje a Aristotelova politického stavu). Válka a konflikty. Žádná uznaná autorita. Nemusí jít o aktuální boj, jen *možnost boje*. Plody práce jsou v tomto stavu nejisté, což nabourává píli.

- stav, v němž se přirozeně nacházíme. *Příroda nás nespojuje v míru, harmonii a přátelství*. Jen *lidské umění* nás přivede *ke míru*. *Konflikt a válka primární, mír derivativní*. *Autorita* nevyrostá přirozeně, ale *produktem vůle*.

- teorie přirozeného stavu vychází z *fyziky pohybu a klidu*. Začíná L. výkladem *lidské přirozenosti*. Jsme *těla v pohybu*; posloucháme zákony *přitažlivosti a odporu*. *Materialistická fyzika*: lidské chování vykazuje *mechanické tendence jako kulečnickové koule* (příčina-následek). Přirozený stav *není skutečnou historickou situací, ale myšlenkovým experimentem* po vzoru teoretické fyziky. Základními jednotkami *abstraktní jednotlivci*, do nichž rozloženi lidé, kteří jsou členy rodin, statků a království. Pak si představujeme, jak by lidé *hypoteticky interagovali* mezi sebou (jako chemické substance).

I. 3 Individualismus a skepticismus

- H. pohled na *lidskou přirozenost* ale *spíše než pojem mechanismus* charakterizuje *pojem individuality*, který zavádí do morálního jazyka. Do renesance lidé pohlíželi na sebe především jako na *členy* (rodiny, kasty, gildy, náboženského řádu či města).

Myšlenka, že jsem v prvé řadě individuálním já, zněla absurdně.

- H. koncepce individuality vychází z *abstrakce z komplexní sítě vztahů*, v nichž se nacházíme. Lidi charakterizuje *chtění a volba*. Život je životem *kontinuálního chtění*; přes částečná přerušení (až do smrti) nikdy nekončí. *Štěstí* znamená *úspěch v soutěži o dobro*, po nichž člověk touží. Není tu ale *žádný trvalý klid* mysli.

- *každý je svazkem aktivit a iniciativ, libostí a nelibostí, tužeb a averzí*. Život *kontinuální soutěží či bojem* (o nedostatkové zdroje, o pocty, o to, co si člověk přeje). Diverzita lidských tužeb. *Morální termíny* (dobro a zlo) *výrazem toho, co se námi líbí a nelíbí*. Věci máme rádi ne proto, že jsou dobré, ale nazýváme je dobrými, když je máme rádi. Nejde o kvalitu věci. Termíny vyjadřují *psychologický stav osoby*. Lidé *soutěží* o různé předměty (našich tužeb), a proto vzniká *válka*.

- H. obsesí (jako pro další moderní myslitele) otázka: *Co mohu vědět? Čemu jsem oprávněn věřit?* Důsledky skepticismu pro H. pohled na náboženství. *Naturalistická koncepce náboženských přesvědčení*. *Příčinou* náboženství: *nepokojnost* lidské mysli hledající příčiny věcí. Bůh jako příčina příčin. H. nepopírá *možnost zjevení* (komunikace Boha s námi). *Popírá* ale, že by zjevení dávalo někomu *právo vnucovat* svou vizi Boha druhým. Nelze totiž ověřit správnost Božího sdělení. H. *není ateista, ale skeptik*.

- tento skepticismus vede k hlavním otázkám L.: *co činí možnou politickou autoritu? Jak jsou lidé schopni poslouchat společná pravidla a mít morální závazky jeden k druhému? Přirozený stav* se sestává z jednotlivců; nejsou nutně izolovaní. Jejich vztahy ale neregulovány. *Maximální nejistota*. Nikdo nemá přirozenou autoritu nad druhými. *Vztahy autority* existují jen na základě *souhlasu či dohody*.

- absence regulace vztahů činí přirozený stav *stavem války všech proti všem*. Nepermanentní boje, ale *permanentní strach a nedůvěra*. Nejde je o vzdálenou minulost, ale kdykoliv, kdy (i v občanské společnosti) *autorita není vynucována* (strach o bezpečnost našich životů a majetku). *Strach* (ze smrti, nemilosti, selhání) *nejrozšířenější lidskou vášní*. H. odpovídá našim strachům: strach nás může vést *z přirozeného do občanského stavu*. Vytvoření *suveréna*, nadaného absolutní autoritou, zmírňuje strach a úzkost.

I. 4 Dialektika pýchy a strachu

- v *přirozeném stavu* maximální *nejistota a úzkost*. *Lze z něj vyjít*, kdy tu není žádný důvod pro vzájemnou důvěru a dobrou vůli? Proč se vzdát práva chránit sebe sama? Nemám naději, že druzí udělají totéž? Jde o *věznovo dilema*.

- H. nepracuje s modelem racionálních bytostí. *Lidé jsou iracionální. Vášně* dominantním rysem psychologie. 2 hlavní ovládají přirozenost: *pýcha a strach*.

- *Pýcha* směřuje k výtečnosti; *být viděn jako první*. Vede k *víře ve vlastní schopnosti*. Alfa samci překonávající neúspěchy, aniž ztrácí důvěru v sebe sama. *Touha vládnout ostatním*, po uznání vlastní nadřazenosti. H. pýchu kritizuje: je *politicky nebezpečná*, vede ke konfliktu a válce. Nutnost ji kontrolovat. Rovné zacházení (rovný respekt) by měly nahradit étos oslavující pýchu.

- *strach* není jen touhou vyhnout se smrti, ale i ztrátám v závodě života. *Touha vyhnout se hanbě* být považován za „losera“. Otázka, jak mne druzí vidí, je klíčová.

- *každý má v sobě prvky obou těchto vášní* (sebe-potvrzení, strach z důsledků sebe-potvrzení) H. chce *nahradit pýchu strachem* jako dominantní vášní. Strach ze smrti nás vede k *opuštění přirozeného stavu* a usilování o mír. Ne vždy silnější motiv než smrt (např. pyšný aristokrat preferuje smrt před zneuctěním, náboženský horlivec obětuje svůj život i životy druhých za odměny v nebi atd.). Je třeba *naučit lidi mít strach ze správných věcí*.

- vychovává nás *vidět nebezpečí pýchy a výhody míru*. *Strach základem přirozených zákonů*, které nás vedou z přirozeného stavu do občanské společnosti. Lze je redukovat na jeden základní příkaz či obecné pravidlo rozumu: *každý by měl usilovat o mír*. První a nejdůležitější přirozený zákon: *hledat mír a držet se ho*. Ze strachu začínáme *užívat rozum* a vidíme výhody společnosti. Měli bychom se kvůli míru *vzdát všech práv*, pokud všichni udělají totéž. Vyjmenovává *19 přirozených zákonů*, které rámcem pro ustavení občanské společnosti.

I. 5 Přirozené zákony a problém averze k riziku

- H. někdy píše *jako vědec*: přirozené zákony fungují stejně jako *fyzikální zákony* (jak se tělesa v pohybu vždy a nutně chovají). Ale H. píše též *jako moralista*: přirozené zákony *příkazy rozumu*, které nám zakazují dělat cokoli, co by ohrožovalo život.

Ale lidé jen nereagují, jednají. Jsou-li přirozené zákony *morální příkazy*, jsme svobodni je poslouchat, či ne. Prvek *vůle* činí dané zákony morálními. Říkají, jak by se lidé měli chovat.

- proč o nich mluvit jako o *zákonech*? Jde o *hypotetická pravidla* praktického rozumu (pokud chceš X, musíš Y). Pokud si přeješ mír, tady jsou prostředky.

- obsah přirozených zákonů lze redukovat na tuto formuli: *bledej mír nade všemi dalšími dobry*. Ctnosti kvalitami jednání, jež směřují k míru. Neřesti směřují k válce.

- proč je mír nejvyšší ctnost? Je prostředkem. *Každá bytost má v sobě touhu* uchovat vlastní existenci, máme přirozené právo na život. *Z biologického faktu* (každý člověk se snaží o zachování života) plyne *morální lekcce* (má právo na život, ale i na vše potřebné pro ochranu života).

- H. *odmítá myšlenku nejvyššího dobra*; zaměřuje se na *život jako podmínku* dalších dober.

- problém: pozitivní hodnocení života se pojí s *aversioní ke riziku* (extrémní strach z konfliktů a výzev). Nepůjde o stát *zbabělců*? Nemá *odvahu* v seznamu ctností. Společnost ale nemůže fungovat bez této ctnosti.

I. 6 Doktrína suverenity a právního pozitivismu

- *vytvoření suveréna*, smrtelného Boha, *odpovědí na přirozený stav*. Jen suverén, nadaný absolutní mocí, ukončí nejistotu.

- *spíše úřadem* než osobou, resp. je *umělou osobou* (existuje díky smlouvě, ne přirozeně). Produktem umění či vědy. *Reprezentantem* lidí, kteří mu dávají autoritu jednat jejich jménem. Stát není jeho osobním vlastnictvím, ale na základě autorizace ze strany lidí má *zajišťovat mír a bezpečnost*.

- H. teorie má *prvky sekulárního absolutismu i moderního liberalismu*. Moc suveréna neomezená, absolutní a nedělitelná. Určuje zákony (o vlastnictví, válce a míru, trestní právo, cenzuruje knihy a myšlenky); je zdrojem práva. Právo je to, co za ně suverén označí. *Právní pozitivismus*: právo je příkazem suveréna. Neexistuje žádná vyšší odvolací instance. Vynucuje pravidla hry. *Nemůže jednat nespravedlivě*, je totiž zdrojem pravidel spravedlnosti. H. ale odlišuje *spravedlivé a dobré zákony*. Všechny zákony jsou spravedlivé, ale ne všechny dobré (jsou pro dobro lidu).

- suverén nadán *absolutní, ale ne arbitrární mocí* nad svým lidem. Vládne skrze právo. To směřuje lidi, aby si neškodili nezřízenými touhami, nerozvážeností a nediskrétností. Zákony jako pravidly dopravního provozu.

- suverén má *moc kontrolovat názory*; jednání totiž vychází z mínění. Nutno rozhodnout, která mínění směřují k míru a která k nepokojům a válce. Centry *buřičství církve a univerzity*. Suverén reformátorem teologických a filosofických přesvědčení.

I. 7 Hobbesovský liberalismus

- H. popisuje *moc suveréna v absolutních termínech*. Má *nejvyšší* moc nad věcmi života a smrti, války a míru. Jeho slovo konečné. H. ale ponechává velký *prostor pro individuální svobody* a dává *limity legitimnímu užití* suverénní moci. Bere *spravedlnost a vládu práva* vážně. Právo nástrojem dosažení *sociální rovnosti*.

- odvozuje *moc suveréna z přirozeného práva* každého jednotlivce dělat si to, co chce v přirozeném stavu. *Práva jsou primární, povinnosti odvozené. Absolutistou kvůli svému individualismu.* Účelem suveréna: *zachovat práva každého jednotlivce a učinit je slučitelnými s právy ostatních. Priorita práv před povinnostmi* z H. dělá otce *zakladatele liberalismu.*

- nové učení o *svobodě. Staří:* svoboda spočívala v *členství* sebe-řídící republiky. Obrana ne před reprezentanty, ale před dalšími národy. *Moderní:* svoboda jako *absence omezení a překážek* v jednání. Možnost nerušeného jednání. Svoboda jednat, *když zákon mlčí.* Suverén dovoluje občanům *žít svou soukromou svobodu*, v níž mají možnost dělat si, co si zvolí. *Režim* by měl být *hodnocen* podle toho, *jak moc svobody dovoluje* svým občanům.

II. Politické myšlení Johna Locka (Smith)

- L. dal *modernímu státu* výraz, s nímž jsme familiární. Jeho učení přijal Thomas Jefferson při psaní *Deklarace nezávislosti.*

- nejvýznamnějším dílem je *Druhé pojednání o vládě* (napsané po Slavné revoluci roku 1688). *První pojednání* bylo vyvrácením teorie božského práva králů Roberta Filmera. Království se neodvozuje od Božího propůjčení vlády Adamovi. Autorita není obdržena na základě božského práva.

- DP jako praktické dílo, určené Angličanům obecně. Napsáno v době *intenzivního náboženského a politického konfliktu.* L. podezříván z radikálních myšlenek.

- soukromým sekretářem a lékařem Anthonyho Ashleyho Coopera – pozdějšího *lorda Shaftsburyho*, který shromáždil kruh radikálních oponentů monarchie. Odešel do exilu v roce 1683, žije v Holandsku. Pak se vrací do Anglie, kde žil do své smrti (1704). Byl nejslavnějším filosofem v Evropě.

II. 1 Přirozený stav

- vychází ze *stavu dokonalé svobody* (na rozdíl od Aristotela), kdy neexistuje občanská vláda. Toliko *myšlenkovým experimentem.* Jaké je lidská přirozenost při absenci vši autority?

- zdá se, že L. přirozený stav je protikladem H. Vládne *morální zákon*, který přikazuje mír a sociabilitu. Zdá se být *tradiční morální teorií* (blízkou Ciceronovi, Akvinskému či Hookerovi). Občanská autorita má základy v *přirozeném zákoně*, který je *poznatelný všem lidem* na základě jejich rozumu. Byli jsme *stvořeni všemocným a vševědoucím Bohem* tak, že bychom *neměli škodit druhým* – jejich životům, svobodám a vlastnictví.

- v přirozeném stavu *není žádná osoba či úřad*, který by *doblížel nad jeho aplikaci.* Brzy *degeneruje do stavu války:* každý jednotlivec soudcem, porotcem a vykonavatelem přirozeného zákona.

- *základním zákonem přírody* to, že každá osoba má nárok *činit cokoli, aby zachovala sama sebe.* Přirozený stav stavem obývaným nikoliv laskavými, mír hledajícími a spolupracujícími osobami, ale *dravými šelmami.* Svoboda, kterou lidé v přirozeném stavu mají, vede snadno k jejímu *zneužití.*

- dvojnásobnost L.: *mluví jazykem tradičního přirozeného práva* (to ukládá povinnosti k ostatním) i *jazykem moderní H. teorie* (přednost práv, zvláště práva na sebezáchovu).

II. 2 Právo na majetek

- jádrem L. teorie vlády je *vlastnictví*. Člověk *majetek si přivlastňujícím* živočichem. Nároky na majetek vycházejí z naší *práce*: na něčem jsme vynaložili práci, a proto na to máme nárok. *Přirozený stav* stavem *společného vlastnictví* – primitivní komunismus. *Každý člověk* ale *vlastní sebe sama*, své tělo. Získává titul nad věcí, s nimiž spojil svou práci. Daná věc se stává *soukromým vlastnictvím*.
- přirozený zákon přikazuje *právo na soukromý majetek*. *Vláda* je ustavena, aby *zajistila* toto právo. Svět stvořen pro to, aby byl *kultivován a zlepšován*. Ti, kteří pro to pracují, dobrodinci lidstva. Bůh nepočítal s tím, že by věci zůstaly společnými a nekultivovanými; jsou k užívání pracovitým a racionálním bytostem.
- L. stát bude *obchodní republikou*. Staří pohlíželi na obchod jako něco podřízeného životu občana; ekonomika podřízena politice. Pro L. nejsou *žádné přirozené limity vlastnictví či přivlastňování*. Peníze činí *neomezenou akumulaci kapitálu* možnou, ba morální povinností. Když se obohacujeme, nevědomky přispíváme bohatství všech. *Vytvoření nadbytku* kvůli emancipaci práce z politických a morálních restrikcí.
- co začíná jako velice skromný titul na předměty, s nimiž jsme pracovali, se brzy stává plnohodnotným *vysvětlením práva na vlastnictví a tržní ekonomiky*. Vede k *rozšíření vlastnictví se značnými nerovnostmi* v držení majetku.
- L. dává obchodu, vydělávání peněz a hrabivosti *nový morální status*. V nové politice *nejde o slávu, čest či ctnost*, ale je prostá, obyčejná, hedonistická. Obchod nevyžaduje vylévat krev či riskovat život. Tato politika je solidní, spolehlivá a středostavovská.

II. 3 Duch kapitalismu

- *problém přirozeného stavu* je jeho nestabilita. Když není občanská autorita, která by rozsuzovala spory, tak *pokojně užívání plodů práce obrozováno* válkou a konflikty. *Potřeba vlády* vyrůstá z potřeby rozhodovat spory o vlastnických právech. *Nejistota či nepohodlí přirozeného stavu* nás vede k občanskému sdružení. *Neklid* též vede k práci a nabývání majetku.
- radikalismus L. doktríny: Učinil *ochrany vlastnictví hlavní cíl* politického společenství. Nikdo dříve si to nemyslel. *Široké pojetí vlastnictví*, zahrnující životy, svobody a majetky (tj. věci, které nám patří).
- L. legitimuje *novou střední třídu*: její právo vládnout nespočívá na dědičnosti, tradici či urozenosti, ale na výkonu schopností tvrdé práce, hospodárnosti a využívání příležitostí.
- L. stát obchodníků je „*machiavelismus s lidskou tváří*“: vláda nové obchodnické střední třídy (*měšťáci*). Etika self-made-manů se všemi nejistotami, které jsou s tím spojeny. *Domestikace M. virtù* skrze ctnost pracovitosti, píle a tvrdé práce.
- L. filosofie dává výraz *duchu kapitalismu*. Akumulace kapitálu morální povinností. Vyrostla z *puritanismu a kalvinismu*. Buržoazní postoj k bohatství a akumulaci kapitálu *osvobozuje z feudálních hierarchií* statusu a tradice. *Ctnosti jen prostředky* k cílům prosperity a blahobytu. Čistě *světská etika* úspěchu a usilování o zisk. Nejvyšším dobrem: *hromadění peněz*. Mělo by být?

II. 4 Souhlas: explicitní a tacitní

- původ (legitimní) vlády plyne ze souhlasu. Jediný způsob, jak se člověk *zabavuje své přirozené svobody a vstupuje do občanské společnosti*, je skrze dohodu s ostatními. Jejím účelem je *pohodlný, bezpečný a pokojný život*. Kdykoliv dostatečné množství lidí souhlasí s vytvořením jednoho společenství, vzniká politické tělo, kde *má většina právo jednat a rozhodovat* za zbytek.
- jde o obhajobu *demokracie a vlády většiny*. Ve své době šlo o revoluční tvrzení: monarcha vládne jen na základě souhlasu ovládaných.
- podle Huma ale L. takto *popírá legitimitu všech vlád*, které neobdržely souhlas většiny. Doktrína souhlasu vede k *anarchii, destabilizaci vlád*. Žádná vláda není založena na souhlasu ovládaných, ale spočívá na zvyku.
- podle L. doktrína souhlasu *neznamená, že jen demokracie je legitimní formou vlády*. Říká jen, že *vláda odvozuje svou moc ze souhlasu ovládaných*, ne jaká forma vlády je nejlepší. *Jak demokracie, tak oligarchie a monarchie* mohou existovat jen skrze souhlas ovládaných.
- jak byl ale tento souhlas učiněn? *Dítě se nerodí jako občan*. Každá osoba se rodí svobodná a rovná a je jen pod autoritou svých rodičů. Jakákoliv vláda věcí souhlasu. *Ve věku zletilosti* musí dojít k *souhlasu s autoritou vlády*. Ale jak? Přísaha na nějaké veřejné slavnosti. Člověk pak věčně a nevyhnutelně zavázán dané vládě.
- téměř všichni lidé ovšem takto souhlas nedávají; dávají ho jen *mlčky*. Jak? Když někdo *zakouší bezpečí pro svou osobu a svůj majetek*, lze dovodit souhlas. Ticho implikuje souhlas. Co když je ale výsledkem *brozby či zstrašování*?

II. 5 Lockovo pojetí dělby moci

- jakákoliv *vláda*, o níž většina rozhodne, musí být *omezená*. Výkon moci (zvláště moc monarchy či šířeji exekutivy) musí být kontrolován. L. doktrína *oddělení moci* je odlišná od našeho ústavního oddělení L, E a S.
- *první a základní pozitivní zákon* musí *ustavit zákonodárnou moc*. L. zdůrazňuje primát legislativní autority (tzv. *doktrína parlamentní suverenity*). Nejdůležitější je mít ustavené či známé *zákony*, sloužící jako *překážka svévolné vládě*. Zabránit možnosti tyranského či despotického suveréna s mocí nad životy a majetkem.
- H. byl obhájcem jednotné suverénní moci, L. varuje před *nebezpečím příliš velké exekutivní autority*. H. léčba byla horší než nemoc. *Hůře než v přirozeném stavu* na tom budete při *vládě absolutního suveréna* s mocí zdaňovat a odvádět do armády.
- i Locke se nemůže vyhnout *exekutivní moci*. Má jen provádět vůli zákonodárce, tj. má služebnou a podřízenou povahu vůči zákonodárství.
- *federativní moc*: je třeba mít speciální větev vlády, zabývající se otázkami války a míru. Vztahy společenství mezi sebou podobné vztahům jednotlivcům v přirozeném stavu. Vznikají *mezinárodní konflikty* mezi státy, řešené federativní mocí. Tu nejde regulovat předcházejícími pozitivními zákony, ale jen *praktickou moudrostí* jejich držitelů.
- věci války a míru nemůže řešit zákonodárná moc, ale jen silný vůdce. Exekutiva se musí dovolávat *prerogativní moci*. Jelikož nelze předvídat všechny nahodilosti (nejsme pro ně schopni vytvářet pravidla), musí během *výjimečných stavů* exekutiva jednat

z vlastní iniciativy pro dobro společenství. Musí mít *diskrepci* ve věci veřejného dobra (např. bezpečnosti). Jsou tu brzdy na jednání exekutivy? Nepovede to k absolutismu?

- prerogativa je v *napětí s jeho teorií zákonodárství* (podkopává oddanost právu a omezené vládě). Kdo bude rozsuzovat konflikt mezi L a E? Žádný soudce na Zemi, lidé se mohou odvolat jen ke nebi. Danou situaci může rozsoudit jen lid, k němuž se vrací moc.

- L. obhajuje *právo na revoluci*. Ta musí vyústit ve vytvoření nové společenské smlouvy. L. byl ovšem umírněným a opatrným revolucionářem.

Povinná literatura:

Hobbes, Thomas. *Leviatan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického*. Praha:

Oikoymenth, 2009, kap. XIII–XV, XVII (s. 87–112, 117–121) (29 stran)

Chotaš, Jiří. „Práva a povinnosti suveréna u Hobbese.“ In: Belling, Vojtěch, Lukáš

Kollert a kol. *Suverenita panovníka, lidu a státu v moderní politické filosofii*. Ústí n.

Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí n. Labem, 2017, 36–52 (16 stran)

Locke, John. *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1965 (jiné vydání:

Druhé pojednání o vládě, Praha, Svoboda, 1992), Část 2, kap. II–V, §§4–51 (s. 140–163), kap. VI, §§57–59, §§71–73 (s. 165–166, 172–173), kap. VII, §§87–91 (s. 179–182), kap. VIII, §§95–103, §§116–122 (s. 185–188, 194–198), kap. IX, §§123–131 (s. 198–201) (37 stran)

Sobek, Tomáš. *Právní rozum a morální cit. Hodnotové základy právního myšlení*. Praha:

Ústav státu a práva, 2016, s. 26–31 (5 stran)

Waldron, Jeremy. „Locke, John.“ In: David Miller et al. (eds.), *Blackwellova*

encyklopedie politického myšlení, Brno, JOTA, 1995, s. 264–267 (3 strany)

Doporučená literatura:

Ashcraft, Richard 1986. *Revolutionary Politics and Locke's "Two Treatises of*

Government". Princeton: Princeton University Press; Burns, J. H. (ed.) 1995. *The Cambridge History of*

Political Thought 1450-1700. Cambridge: Cambridge University Press; Dunn, John 1983. *The*

Political Thought of John Locke: An Historical Account of the Argument of the "Two Treatises of

Government". Cambridge: Cambridge University Press; Dunn, John 2003. *Locke: A Very Short*

Introduction. Oxford: Oxford University Press; Fawcett, Edmund 2014. *Liberalism: The Life of an*

Idea. Princeton: Princeton University Press; Hampton, Jean 1988. *Hobbes and the Social Contract*

Tradition. Cambridge: Cambridge University Press; Jaume, Lucien 2010. *Les origines philosophiques du*

libéralisme. Paris: Flammarion; Kramer, Matthew H. 1997. *Hobbes and the Paradoxes of Political*

Origins. Basingstoke: Macmillan Press; Kramer, Matthew H. 2004. *John Locke and the Origins of*

Private Property: Philosophical Explorations of Individualism, Community, and Equality. Cambridge:

Cambridge University Press; Macpherson, C.B 1962. *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*, Oxford: Clarendon Press; Manent, Pierre 1994. *An intellectual history of liberalism*.

Princeton: Princeton University Press; Oakeshott, Michael 2000. *Hobbes on Civil Association*.

Indianapolis: Liberty Fund; Pettit, Philip 2009. *Made with Words: Hobbes on Language, Mind, and*

Politics. Princeton: Princeton University Press; Riley, Patrick 1982. *Will and Political Legitimacy: A*

Critical Exposition of Social Contract Theory in Hobbes, Locke, Rousseau, Kant, and Hegel. Cambridge, Mass.: Harvard University Press; Ryan, Alan 2014. *The Making of Modern Liberalism.* Princeton: Princeton University Press; Skinner, Quentin 1997. *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes.* Cambridge: Cambridge University Press; Skinner, Quentin 2008. *Hobbes and Republican Liberty.* Cambridge: Cambridge University Press; Strauss, Leo 1953. *Natural Right and History.* Chicago: The University of Chicago Press; Strauss, Leo 1996. *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis.* Chicago: The University of Chicago Press; Strauss, Leo 2011. *Hobbes's Critique of Religion and Related Writings.* Chicago: The University of Chicago Press; Tarcov, Nathan 1989. *Locke's Education for Liberty.* Chicago: The University of Chicago Press; Tuck, Richard 2002. *Hobbes: A Very Short Introduction.* Oxford: Oxford University Press; Tully, James 1983. *A Discourse on Property: John Locke and his Adversaries.* Cambridge: Cambridge University Press; Tully, James 1993. *An Approach to Political Philosophy: Locke in Contexts.* Cambridge: Cambridge University Press; Waldron, Jeremy 2002. *God, Locke, and Equality: Christian Foundations in Locke's Political Thought.* Cambridge: Cambridge University Press; Zagorin, Perez 2009. *Hobbes and the Law of Nature.* Princeton: Princeton University Press; Zuckert, Michael P. 2002. *Launching Liberalism: On Lockean Political Philosophy.* Lawrence: The University Press of Kansas.